Все в жертву пам'яті твоїй...
Пушкін

<ПЕРША>
Передісторія

Я тепер живу не там...
Пушкін

Росія Достоєвського. Дзвініця
Собою майже заступила місяць.
Торгують кабаки, летять пролдотки,
Росте громаддя п'ятиповерхове
В Гороховій, на Знаменні, під Смольним.
І скрізь — танцкласи, вивіски міняйл,
А поряд: "Henriette", "Basile", "Andr?";
"Шумилов-старший": пишні домовини.
Та місто, зрештою, змінилось мало.
Не я одна лиш, помічали й інші:
Воно прикинутись уміє часом —
От чисто літографія стара,
Не першокласна, та цілком пристойна,
Здається, десь років семидесятих.
А надто взимку, ще перед світанком
Чи в сутінки — тоді за воротьми
Темніє ген жорсткий, прямий Літейний,
В ту пору ще не зганьблений модерном,
Зі мною візаві живуть — Некрасов
І Салтиков... Тепер обом — по дошці
Меморіальній. О, як було б страшно
Їм бачити ці дошки! Я проходжу.

А в Старій Руссі — і канави пишні,
І по садах альтанки вже підгнилі,

І вікна — мовби чорні ополонки:
Здається, щось таке там відбулося,
Що ліпше і не зазирай, ходім.
Не з кожним можна змовитися місцем,
Аби воно свою відкрило тайну
(А в Оптиній — не бути вже мені...).

Картаті пледи, шурхотіння суконь
І рами із горіха на дзеркалах,
Каренінською вражених красою,
І в коридорах — ті самі шпалери,
Що ми в дитинстві милувались ними,
Під гасовою лампою тьмянкою,
І той же плюш на кріслах...
Все різночинно, все нашвидкуруч...
Батьки й діди незрозумілі. Землі
Заставлені. І в Бадені — рулетка.

І жінка із прозорими очима
(Така глибока синява, що море
Згадаєш мимоволі, зазирнувши),
З ім'ям найрідкіснішим і руками
Щонайбілішими,— від неї, кажуть,
У спадок я дістала доброту —
Життю жорстокому даремний дар...

Країну лихоманить, але все
Вже зрозумів, на всьому хрест поставив
Той каторжанин омський. Зараз він
Змішає все, й над хаосом первісним,
Неначе дух, зів'ється. Північ б'є.
Перо скрипить; чимало сторінок
Семенівським уже відгонить плацом.

В цей час надумали ми народитись
І, вибравши безпомилково мить,—
Не пропустити жодного з видовищ
Небачених,— прийшли із небуття.

3 вересня 1940
Жовтень 1943

<ДРУГА>

Ось він і є — осінній той пейзаж,
Якого так я все життя боялась:
І небо — мов палаюча безодня,
І звуки міста — ніби з того світу
Почуті і такі чужі навіки,
Немовби все, із чим я у собі
Щомиті воювала, ожило
Десь поза мною, втілившись окремо
В сліпі ці стіни, в чорний сад оцей...
І тої миті з-за плеча мого
Колишній дім ще слідкував за мною
Прищуленим і неприхильним оком,
Отим до скону пам'ятним вікном.
П'ятнадцять літ — п'ятнадцятьма віками
Гранітними прикинулись неначе,
Але й сама була я мов граніт:
Тепер моли, терзай себе, зови
Царівною морською. Все намарне...
Та я себе переконати мала,
Що все це вже траплялося не раз,
І не зі мною тільки — з багатьма.
І навіть гірше. Ні, не гірше — краще.
І голос мій — достоту, це було
Страшніше над усе — із темряви сказав:
"Якою піснею п'ятнадцять літ тому

Стрічала ти цей день, і небеса,
І хори зір, і хори вод молила,
Аби вітали зустріч урочисту
Із тим, від кого ти сьогодні йдеш...

Так ось воно — твоє весілля срібне:
Зови ж гостей, красуйся, торжествуй!"

Березень 1942

<ТРЕТЯ>

Мене, як річку, повернув
Суворий вік. Моє життя єдине
Мені підмінено. Чужим руслом —
Повз інше зовсім — потекло життя,
І я своїх не знаю берегів.
О, безліч пропустила я видовищ —
Без мене підіймалася завіса
І падала так само. Стільки друзів
Своїх ні разу я в житті не стріла,
І стільки міст небачених могли б
Ці очі затуманити сльозами,
А я одне на світі місто знаю,
Навпомацки вві сні його знайду.
І стільки віршів я не написала,
І їхній хор таємний ще блукає
Навколо мене і колись, можливо,
Мене задушить...
Я відаю начала і кінці,
Життя після кінця, і щось таке,
Чого не треба згадувати нині.
Якась там жінка зайняла моє
Одним-єдине в цьому світі місце,
Присвоїла моє законне ймення,

Залишивши мені лиш кличку, з неї
Зробила я, здається, все, що можна.
Я не в свою, о ні, могилу ляжу.
. . . . . .
Але якби я звідкись подивилась
На те своє теперішнє життя —
Нарешті взнала б заздрощі і я...

2 вересня 1945

<ЧЕТВЕРТА>

У споминів є три епохи. Перша —
Немовби ще триває день вчорашній.
Душа під зводом тим благословенним,
І тіло в споминах, як у раю.
Ще сміх лунає, ще не сохнуть сльози,
Чорнильна пляма й досі на столі,
І, як тавро на серці, поцілунок,—
Єдиний той, прощальний, незабутній...
Та все оце триватиме недовго...
І ось уже не звід над головою —
Десь на околиці самотній дім,
Де взимку холодно, а влітку — жарко,
Де є павук і все припало пилом,
І дотлівають там листи жагучі,
І нишком заміняються портрети.
Туди як на могилу ходять люди,
А повернувшись — миють милом руки
І витирають ще одну сльозинку
Із віч натомлених, зітхнувши тяжко.
Та цокає годинник, і весна
Йде за весною, рожевіє небо,
І назви міст міняються, і вже
У проминулого немає свідків,

І ні з ким плакати і споминати.
І нас повільно покидають тіні,
Яких ми вже не кличемо, вони
Своїм поверненням злякали б нас.
І ось, прокинувшись, зізнаємося:
Забута й стежка в той самотній дім.
І гнів, і сором душать нас — мерщій
Туди мчимо, але (як уві сні)
Усе там інше: люди, речі, стіни,
І нас ніхто не знає — ми чужі.
Ми не туди потрапили... О Боже!
І ось тоді приходить найгіркіше —
Ми усвідомлюємо: не вмістити
Минуле в межі нашого життя,
І те минуле — нам чуже достоту
Як нашому сусіду по квартирі;
А тих, що вмерли, не впізнали б ми,
А ті, з ким нам розлуку Бог послав,
Чудово обійшлись без нас — і навіть
На краще все було...

5 лютого 1945

<П'ЯТА>
(Про десяті роки)

Ніякого рожевого дитинства...
Ні кучерів, веснянок, ведмежаток,
Ні добрих тітоньок і дядечків страшних,
Ні друзів десь між річковою рінню.
Собі самій здавалась ще спочатку
То сном чиїмсь, то маренням або
Зображенням у дзеркалі чужім.
Без імені, без плоті, без причини.
І цілий список злочинів я знала,

Що їх належить скоїти мені.
І ось я лунатичною ходою
Ввійшла в життя, життя перелякавши:
Воно стелилося мені, як луки,—
Це там колись гуляла Прозерпіна.
Хоч я була невміла та безрідна,
Мені неждані двері відчинились,
І люди повиходили й гукали:
"Вона прийшла, вона прийшла сама!"
А я здивовано дивилася на них
І думала: "Либонь, якісь безумці!"
І що сильніш вони мене хвалили,
І що сильніш захоплювались мною,
То все страшніш мені ставало жити
І все сильніш хотілось пробудитись,
І знала я: сторицею сплачу
В могилі, у в'язниці, в божевільні,—
Де прокидатися таким, як я, належить,—
Та все тривали ці тортури щастям.

4 липня 1955

<ШОСТА>

У домі тім було так страшно жити,
Ніщо — ані камін патріархальний.
Ані колиска із моїм дитям,
Ні те, що ми обоє молоді
Були і повні задумів...
Ніщо, ніщо не зменшувало страху.
І я над ним навчилася сміятись,
І залишала крапельку вина
І крихти хліба — тому, хто вночі
Псом дряпався у наші двері
Або в низьке віконце зазирав

Тоді, як ми, замовклі, намагались
Не бачити, що діється в свічаді.
Не думати, чиї важезні кроки
Примушують отак стогнати східці,
Мов жалібно молив пощади хтось.
І ти казав, непевно усміхнувшись:
"Кого вони по сходах понесли?"

Тепер ти там, де знають все,— скажи:
Що, окрім нас, у домі тім жило?

1921